

Я. Пастернак // Праці Українського Історико-Філологічного товариства в Празі. – Прага, 1939. – Т. II. – С. 136–139; Пастернак Я. Найстарші часи Карпатської України / Я. Пастернак // Карпатська Україна : географія – історія – культура. – Львів : Укр. вид. ін-т, 1939. – С. 81–87.

В статті проаналізовано участь видаючихся українських археологів – Володимира Гребеняка, Івана Борковського, Ярослава Пастернака, Івана Старчука – в національно-освободительній боротьбі во время Первой мировой войны (1914–1918 гг.), а также их боевой путь в составе Украинской галицкой армии. Прослежено влияние общественно-политических и военных процессов 1919–1920 гг. на формирование их научного мировоззрения, приверженности украинской национальной идее.

Ключевые слова: армия, археология, война, освободительная борьба, Украина, Чехословакия.

The participation of the prominent Ukrainian archeologists – Volodymyr Grebenyak, Ivan Borkovskyy, Yaroslav Pasternak and Ivan Starchuk – in the national liberation contests during the First World War in 1914–1918 as well as their fighting way when being a part of the Ukrainian Galician Army is analyzed in this article. The influence of the social-political and military processes of 1919–1920 on the formation of their scientific outlook, devotion to the Ukrainian national idea is clarified.

Keywords: army, archeology, liberation contests, war, Ukraine, Czechoslovakia.

УДК 94(477/8)“1917–1918”

Євген СІНКЕВИЧ

УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКЕ ПРОТИСТОЯННЯ В ГАЛИЧИНІ В 1917–1918 рр.

Поразка Австро-Угорщини й Німеччини в Першій світовій війні та революційні події в Росії дали шанс поневоленим народам вибороти незалежність. Цією можливістю не могли не скористатися українці та поляки. Об'єктивно обидва народи у своєму бажанні відновити державність стали конкурентами стосовно один до одного.

Ключові слова: українці, поляки, протистояння, Галичина.

Невпинне наближення до розв'язки в ході Першої світової війни внесло кардинальні зміни в перспективи вирішення польського й українського питання. Обидва народи отримали шанс скористатися з достатньо сприятливої ситуації, коли поневолювачі знаходилися у ворожих таборах. Терени Польського Королівства після вигнання з них німцями росіян опинилися в розпорядженні держав Четверного союзу, які мали намір утворити самоврядне польське намісництво, щоб спонукати поляків до більш активної боротьби проти Росії. З цією метою вони 1916 р. видали спеціальний документ, що отримав в історіографії назву від дня підписання – “акт 6 листопада”. У ньому йшлося про створення самостійної держави на польських теренах, раніше підпорядкованих Росії. Німецьке військово командування розраховувало, що поляки масово почнуть вступати до їхніх підрозділів. Зокрема, великі сподівання були на польські легіони, що нараховували на той час понад десять тисяч вояків. У липні 1917 р. дійшло до кризи, пов'язаної з відмовою значної кількості легіонерів приймати присягу. Тому частина з них була інтернована, а інші відправлені на фронт у складі австрійських підрозділів. Юзефа Пілсудського і його найближчого соратника Казімежа Соснковського ув'язнено в Магдебурзькій¹ фортеці. Однак підготовка кадрів для подальших військових змагань з метою відродження польської державності тривала. Займався цією справою ще один соратник Ю.Пілсудського – полковник Едвард Ридз-Сьмігли.

Близьке завершення Першої світової війни та подальші події в Росії спричинили хаос, що робив непередбачуваним кожен день. Разом з тим, сам факт падіння самодержавства в Росії актуалізував питання статусу Польщі. 27 березня 1917 р. в умовах, коли терени Польського Королівства не були підконтрольні Росії, петроградська Рада робітничих і солдатських депутатів ухвалила рішення про право польського народу на самовизначення і створення незалежної

держави. Вже через день Тимчасовий уряд оголосив відозву до поляків, у якій декларував відновлення польської держави на всіх поневолених теренах із переважаючим польським населенням, а також скликання у Варшаві, після визволення польських земель, Установчих зборів. Справа усталення кордонів майбутньої держави відкладалася до часу скликання всеросійських Установчих зборів. Цими діями росіяни намагалися “насолити” німцям і завадити їх намаганням привернути поляків на свій бік. Очевидно, що така щедрість тимчасової російської влади була зумовлена й ситуацією на фронті та бажанням заручитися для боротьби проти держав Четверного союзу підтримкою понад трьох мільйонів поляків, які на той час перебували на теренах Росії. Відозва Тимчасового уряду Росії дозволила Франції офіційно виступити на підтримку польського питання.

Не менш динамічно розвивалася ситуація на теренах, населених українцями. У Києві 4 березня 1917 р. з ініціативи Товариства українських поступовців за участю українських політичних партій, українських військовиків, робітників, духовенства, кооператорів, студентства, громадських і культурних організацій (Українське наукове товариство, Українське педагогічне товариство, Товариство українських техніків і агрономів тощо) була заснована Українська Центральна Рада. Головою УЦР заочно обрано М.Грушевського, якого тимчасово заступав В.Науменко, а товаришами голови обрано Д.Антоновича й Д.Дорошенка. 22 березня 1917 р. УЦР видала першу відозву “До українського народу”, а коли 27 березня 1917 р. керівництво перебрав М.Грушевський, стала дійсним дійовим центром українського національного руху. Після скликання Всеукраїнського національного конгресу УЦР перетворилася на своєрідний парламент, складений зі 150 чоловік, обраних від українських політичних партій, професійних і культурних організацій та делегатів від губерній. На конгресі обрано нову президію УЦР: голова – М.Грушевський, заступники голови – С.Єфремов і В.Винниченко.

Представники національних меншин, у тому числі й поляки, з настоюю зустріли активізацію українського національного руху. Польська шляхта й фабриканти вбачали в цьому загрозу своєму економічному процвітання. Наступні події весни–літа 1917 р. до певної міри підтвердили їх побоювання. Соціальні суперечності, що нагромаджувалися в українському селі впродовж тривалого часу, обернулися вибухом класової та національної ненависті. До кінця березня 1918 р. близько 85% польських маєтків на Правобережній Україні були зруйновані.

Метою даної розвідки є викласти перебіг подій 1917–1918 рр., які зумовили українсько-польське протистояння. Вітчизняна історіографія тільки в умовах незалежної України акцентувала увагу на цій проблемі. Українські дослідники опублікували низку джерелознавчих розвідок², статей³, історіографічних оглядів⁴, монографій⁵, узагальнюючих праць⁶, а також серію публікацій у періодичній пресі⁷.

На початку 1918 р. не підлягало сумніву, що Перша світова війна закінчиться поразкою держав Четверного союзу, а одним з її наслідків стане відбудова незалежної польської держави. Президент США Томас Вудро Вільсон 5 січня 1918 р. виголосив програму повоєнного врегулювання. Стосовно майбутнього поляків він наполягав на відродженні державності на заселених поляками теренах і забезпечення їм вільного доступу до моря⁸. Французи ж були зацікавлені в розбудові польської армії на своїх теренах⁹. Вояків набирали із числа добровольців-поляків, які мешкали на Заході Європи та в Америці. Вже в перші місяці вступити до формування зголосилося близько 20 тисяч емігрантів-поляків, зі США та декілька тисяч із Бразилії. Очолив це військове формування генерал Юзеф Галлер.

Навесні 1918 р. на заселеній поляками території виникли три незалежні осередки, метою яких була відбудова державності: у Кракові – Польська ліквідаційна комісія, у межах Великопольщі – Центральний громадянський комітет, у Варшаві – контрольована німцями Регентська рада. Роль репрезентанта польських інтересів на Заході взяв на себе Польський національний комітет (Комітет Народови Польські), що мав штаб-квартиру в Парижі та фактично виконував функції міністерства закордонних справ ще не існуючої держави. Його керівником був відомий публіцист і політик Роман Дмовський. Фактично, польський народ отримав два політичні центри влади: один визнаний державами Четверного союзу (Регентська рада), і другий – Антантою (Польський національний комітет). Кожен тиждень і навіть день стали вирішальними для майбуття польського народу й відновлення його незалежності. Понад сто

років (від третього поділу Речі Посполитої в 1795 р.) поляки з покоління в покоління передавали пам'ять про вільну Вітчизну, так необачно втрачену. Найбільш відважні верстви підняли повстання, приносили на вітвар Батьківщини свою свободу й навіть життя.

У відповідальні дні 1918 р. нація висунула лідерів, які повели її за собою: Юзеф Пілсудський, Роман Дмовський, Ігнацій Ян Падеревський, Вінцентій Вітос, Войцех Корфанти, Ігнацій Дашинський. Ці люди пройшли загартування в повсякденній роботі на еміграції, в тюрмах та на засланні. Вони були різними за своїм соціальним корінням і політичними вподобаннями, часто вороже налаштовані один проти одного, але в ім'я відродження Вітчизни зуміли піднятися над тим, що їх розділяло. Погляди більшості польських істориків та політиків кінця XIX – початку XX ст. базувалися на переконанні про необхідність відродження польської держави в історичних кордонах першої Речі Посполитої. Представники різних політичних таборів лише по-різному бачили шляхи відродження незалежної польської держави. Одна з найбільш популярних концепцій була сформульована табором націонал-демократів, лідером яких був Р.Дмовський¹⁰. У своїх ключових працях він обґрунтував ідею інкорпорації українських земель до польської держави. Напередодні Першої світової війни ця концепція набула завершеного вигляду. Згідно з нею, українцям як народу “неісторичному”, “недержавному”, відмовлялося в праві на власне самовизначення. Соратники Р.Дмовського вважали, що за останні століття українці нічим себе не проявили – ні державно-політично, ні культурно; були пасивним, інертним елементом, не здатним до самостійного державотворчого життя. Р.Дмовський зазначав: “Там, де ми можемо примножити свої сили і свою цивілізаційну працю, поглинаючи інші елементи, жодне право не може заборонити нам того, а діяти так, то навіть наш обов'язок”. На переконання ендеків, інкорпорувати необхідно стільки “східних”, у тому числі заселених українцями земель, скільки можна поглинути й поступово повністю колонізувати, перетворивши Польщу на мононаціональну державу. Разом з тим, урахувавши реальну ситуацію, яка склалася, Р.Дмовський вважав малоімовірною можливість відновлення польської державності в кордонах до 1772 р. На переконання лідера ендеків, Польща мала стати форпостом християнства в його протистоянні зі Сходом¹¹.

Не менш впливовою й популярною, ніж концепція ендеків, була федералістська програма Ю.Пілсудського. Її суть полягала в тому, що в результаті повалення царизму й розпаду Російської імперії мала виникнути сильна велика Польща. Передбачалося, що друга Річ Посполита (як часто називали відроджену Польщу) постане на “федеративних” засадах. До її складу увійдуть також литовські, українські та білоруські землі. Незважаючи на те, що програма не давала відповіді, як діяти, коли зазначені народи не захочуть об'єднуватися, вона набула широкої популярності в колах соціалістів¹².

Ці концептуальні засади Р.Дмовського та Ю.Пілсудського стали основою державотворчої діяльності перших урядів відродженої польської держави, її керівників, еволюція світогляду яких була складною – від ідеї автономії в складі іноземних держав, залежно від їх орієнтації, до створення суверенної країни. Подальші події засвідчили, що поляки послідовно реалізували напрацьовані їхніми лідерами політичні доктрини й концепції.

Відродженню державності поляків загалом сприяла міжнародна ситуація. Намагаючись заручитися підтримкою народів колишньої Російської імперії, 15 листопада 1917 р. більшовики опублікували Декларацію прав народів Росії, де йшлося про право самовизначення й навіть створення незалежних держав¹³. У грудні 1917 р. у Брест-Литовську розпочалися мирні переговори делегатів РНК Росії з представниками Німеччини й Австро-Угорщини, які невдовзі були припинені. На початку лютого 1918 р. Німеччина й Австро-Угорщина уклали договір з УНР, який передбачав передачу Холмщини й частини Галичини Україні. Поляки сприйняли підписання договору як зраду держав Четверного союзу. Договір засудила Регентська рада; поляки, які посідали в державному апараті у Відні високі посади, стали подавати у відставку (у тому числі міністр у справах Галичини, колишній її намісник Міхал Бобжинський)¹⁴.

Тривалі дебати спонукали Регентську раду видати Маніфест до польського народу 7 жовтня 1918 р. В ньому йшлося про необхідність утворення незалежної Польщі на всіх загарбаних теренах. Польська Регентська рада 12 жовтня 1918 р. ухвалила декрет про створення польського війська й закликала солдатів і офіцерів цісарської та царської армій вступати до

його лав. 23 жовтня 1918 р. рада призначила прем'єром ендека Ю.Свєжинського, а військовим міністром (заочно) – Ю.Пілсудського. 27 жовтня проголошено декрет про формування регулярної армії та обов'язкову військову службу громадян відроджуваної держави.

Восени 1918 року швидко розгорталися події в Галичині та інших теренах, підконтрольних Австро-Угорщині. В підписаному цісарем 16 жовтня 1918 р. Маніфесті з метою запобігти розвалу імперії визначалося перетворення монархії на федеративну державу. Ці події спонукали польську патріотично налаштовану інтелігенцію до рішучіших дій. 28 жовтня 1918 р. у Кракові на спільне засідання зібралися депутати крайового сейму й Ради держави, на якому підняли питання про створення Польської ліквідаційної комісії як тимчасової влади, метою якої було прискорити об'єднання всіх поневолених польських земель. Зібрання визнало, що тільки польський уряд у Варшаві потрібно наділити повноваженнями представляти Польщу на мирних переговорах і зажадало скликання впродовж десяти тижнів сейму, як найвищого представницького органу, обраного народом на демократичних засадах. До складу Польської ліквідаційної комісії увійшли 23 депутати, які репрезентували всі провідні політичні угруповання Галичини. 30 жовтня 1918 р. шеф краківської поліції Рудольф Крупінський визнав повноваження Польської ліквідаційної комісії, а наступного дня без опору під її управління перейшли казарми, арсенали й військові склади.

10 листопада 1918 р. овіяний славою легіонера Ю.Пілсудський прибув до Варшави. 11 листопада 1918 р. представники німецького уряду підписали з державами Антанти перемир'я, що знаменувало завершення Першої світової війни. Для поляків цей день став національним святом – першим днем відновленої державності. Регентська рада передала Ю.Пілсудському всі свої повноваження, він повідомив ключові держави світу про відновлення польської держави та сформував новий уряд, на чолі якого став Єнджей Морачевський. 22 листопада 1918 р. польський уряд видав декрет про призначення Ю.Пілсудського тимчасовим начальником держави. До моменту обрання законодавчого сейму начальник був ключовою владною фігурою в державі. Такий перебіг подій не задовольняв правницю (ендеків) та представників рад. Тому було досягнуто компромісної домовленості про те, що уряд очолив І.Падеревський – добре відомий у світі як авторитетний серед поляків борець за відродження держави. На перших порах польський уряд поширював свою владу на досить обмежені терени.

Принциповим питанням для держави, що формувалася, була її територія. Чи це мали бути терени цілої Речі Посполитої з доби перед поділами, чи якась інша конфігурація? У колах інтелігентів і землевласників домінувало переконання про належність земель першої Речі Посполитої до відроджуваної Польщі. З перших днів поляки претендували на територію, що включала би Верхню Сілезію, Велику Польщу, Гданське Помор'я, частину Вармії та Мазурського поозер'я, а також Заользя. На сході, відповідно до інкорпораційної концепції Р.Дмовського, кордон відродженої другої Речі Посполитої мав проходити по лінії другого (1793 р.) поділу. Заходи з метою відродження державності викликали в суспільстві небувалий ентузіазм. На переконання лідерів Польської ліквідаційної комісії, Краків мав стати лише тимчасовим місцем перебування їх штаб-квартири – було вирішено перебратися до Львова. Однак цим планам перешкодили виступи з 31 жовтня на 1 листопада 1918 р. українців, які досить швидко взяли під свій контроль Львів і Східну Галичину й 13 листопада 1918 р. проголосили створення Західно-Української Народної Республіки¹⁵.

Поляки ж в у ніч із 6 на 7 листопада 1918 р. у Любліні створили Тимчасовий народний уряд Польської Республіки під керівництвом галицького соціаліста І.Дашинського. Водночас у Любліні, за російським прикладом, була створена рада робітничих і солдатських депутатів. ТНУПР задекларував громадянам надання демократичних свобод; обіцяв парцеляцію великої земельної власності, восьмигодинний робочий день, націоналізацію копалень, безкоштовну освіту¹⁶. Однак цей уряд проіснував декілька днів.

Події 1917–1918 рр. дали шанс українцям і полякам відродити втрачену давно державність, що об'єктивно зумовило протистояння між ними, зокрема й збройне.

¹. Зашкільняк Л. Історія Польщі / Л. Зашкільняк, М. Крикун. – Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2002. – С. 439.

2. Великочий В. Джерела до вивчення державного будівництва в ЗУНР : [До 85-ліття ЗУНР] / В. Великочий. – Івано-Франківськ : Плай, 2003. – 278 с.; Відновлення Української Держави 1918 року : зб. матеріалів із поясненнями та вступ. сл. / зладив М. Бажанський. – Дітройт, 1979. – 88 с.; Гуцуляк М. Перший Листопад 1918 року на Західних Землях України: зі спогадами і життєписами членів Комітету Виконавців Листопадового Чину / М. Гуцуляк. – К. : Либідь, 1993. – 408 с.
3. Андрухів І. ЗУНР: відоме і невідоме / І. Андрухів // Проблеми національно-культурного відродження України. – Івано-Франківськ, 1990. – С. 39–65; Васюта І. Відродження західноукраїнської державності 1918–1920 рр.: альтернативні типи її становлення і причини падіння / І. Васюта // Васюта І. Політична історія Західної України (1918–1939) / І. Васюта. – Л., 2006. – С. 10–92; Великочий В. С. Соціальний вектор внутрішньої політики ЗУНР : соціально-демократичний чинник / В. С. Великочий // Вісник Київського Національного університету. Філософія. Політологія. – 2004. – № 63–65. – С. 35–36; Карпенко О. Ю. Листопадова 1918 р. національно-демократична революція на західноукраїнських землях / О. Ю. Карпенко // Український історичний журнал. – 1993. – № 1. – С. 16–29; Кульчицький В. Виникнення і падіння ЗУНР / В. Кульчицький // Галичина. – 2001. – № 5–6. – С. 190–194.
4. Дерев'яно С. М. ЗУНР в українській історіографії / С. М. Дерев'яно, А. М. Панчук // Український історичний журнал. – 1995. – № 2. – С. 28–36; Стопчак М. Політичні суперечності урядів УНР і ЗУНР (ЗОУНР) у повсенній та новітній українській історіографії / М. Стопчак // Історичний журнал. – 2006. – № 4. – С. 55–65.
5. Кугутяк М. Історія української націонал-демократії (1918–1929) Т. 1 / М. Кугутяк. – К. ; Івано-Франківськ : Плай, 2002. – 536 с.; Тищик Б. Західно-Українська Народна Республіка (1918–1923). Історія держави і права / Б. Тищик. – Львів : Тріада плюс, 2004. – 392 с.; Тищик Б. Становлення державності в Україні (1917–1922 рр.) : монографія / Б. Тищик, О. Вівчаренко, Н. Лешкович. – Коломия : Вік, 2000. – 272 с.
6. Костицький М. В. Західноукраїнська Народна Республіка (1918–1923) / М. В. Костицький, Б. Й. Тищик. – Л., 1992. – 98 с.; Литвин М. Р. Історія ЗУНР / М. Р. Литвин, К. Є. Науменко. – Львів, 1995. – 368 с.; Макарчук С. А. Українська Республіка галичан: нариси про ЗУНР / С. А. Макарчук. – Львів : Світ, 1997. – 192 с.
7. Бемко В. Листопадові дні 1918 року в Коломиї / В. Бемко, С. Андрійшин // Вісник Коломиї. – 1991. – 1 листоп.; Коритко Р. Листопадовий чин на Рогатинщині / Р. Коритко // Голос Опілля. – 1994. – 1 листоп.; Монолатій І. Коли проголошено ЗУНР? / І. Монолатій // Галичина. – 2007. – 13 листоп.; Чорноморець М. Листопадовий “Зрив” 1918 року / М. Чорноморець // Українське слово. – 2005. – № 44 (листоп.). – С. 3.
8. Зашкільняк Л. Історія Польщі / Л. Зашкільняк Л., М. Крикун. – Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2002. – С. 442.
9. Адагуров В. Політика Франції стосовно українсько-польського конфлікту за Східну Галичину в період з листопада 1918 по березень 1919 р. // Україна в минулому. – Вип. 7. – Київ ; Львів, 1995 р. – С. 18–32.
10. Dmowski R. Polityka polska i odbudowanie państwa. Z dodaniem memoriału “Zagadnienia środkowo- i wschodnio-europejskie” i innych dokumentów polityki polskiej z lat 1914–1919 / R. Dmowski. – Т. 1. Wyd. trzecie. – Hannover, 1947. – 255 s.
11. Tomczak M. Działalność polityczna Romana Dmowskiego / Mariusz Tomczak // Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. – 2004. – Т. VII. – S. 185–197.
12. Комар В. Східна політика Польщі 1918–1921 рр. Від федералізму до прометеїзму / В. Комар // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. – 2009. – № 18. – С. 42–50.
13. Дильонгова Г. Історія Польщі. 1795–1990 / Г. Дильонгова. – К. : Вид-во Києво-Могилянська академія, 2007. – С. 111.
14. Сінкевич Є. Г. Краківська історична школа в польській історіографії / Є. Г. Сінкевич. – Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. П. Могили, 2010.
15. Арсенич П. Листопадові події в Галичині 1918-го року / П. Арсенич // Галицька Просвіта. – 2006. – № 41–43.
16. Васюта І. Відродження західноукраїнської державності 1918–1920 рр.: альтернативні типи її становлення і причини падіння / І. Васюта // Васюта І. Політична історія Західної України (1918–1939) / І. Васюта. – Л., 2006. – С. 10–92.

Поражение Австро-Венгрии и Германии в Первой мировой войне и революционные события в России дали шанс поработенным народам добыть в борьбе независимость. Этой возможностью не могли не воспользоваться украинцы и поляки. Объективно оба народа в своем желании возобновить государственность стали конкурентами по отношению друг к другу.

Ключевые слова: українці, поляки, протистояння, Галиція.

The defeat of Austro-Hungary and Germany in the First World War and the revolutionary events in Russia gave a chance to the enslaved people to extract in a fight the independence. The Ukrainians and the Poles could not miss such possibility. Objectively both people in their desire to pick up the state became the competitors toward each other.

Keywords: the Ukrainians, the Poles, oppositions, Galychyna.

УДК 94(470+571) “1918”

Дмитро БІЛИЙ

АНТИБІЛЬШОВИЦЬКЕ ПОВСТАННЯ НА ТАМАНІ В 1918 р.

Стаття присвячена маловідомому для широкого загалу епізоду антибільшовицької боротьби українських повстанців – повстанню кубанських козаків на Тамані навесні 1918 р. Під час повстання вдалося досягти перемоги над значно чисельнішим противником і почати звільнення Кубані від більшовиків. Проаналізовано причини, перебіг і наслідки повстання, тактику та стратегію повстанців, вплив повстання на загальнополітичну ситуацію в регіоні та подальшу еволюцію українського повстанського руху. Автор вважає, що український повстанський рух є надзвичайно важливим фактором в історії ХХ ст., який необхідно розглядати й у його локальних проявах, і як цілісне явище, для висвітлення чого потрібно дослідити витоки та всі прояви на українських етнічних землях.

Ключові слова: український повстанський рух, повстання, антибільшовицька боротьба, козацтво, Кубань, Тамань.

Історія українського повстанського руху має свою довготривалу традицію, яка заглиблюється в минулі сторіччя. Але особливо великих масштабів він набув саме у ХХ сторіччі. Власне повстанська, партизанська війна, яка набула не баченого до того впливу й сили, стала у ХХ ст. колосальним фактором, який визначив особливості становлення політичної (і геополітичної) карти сучасного світу. Український повстанський рух відіграв у цих процесах важливу роль. Для докладного висвітлення та аналізу вказаного явища необхідно розглядати його в історичній ретроспективі, виходячи з того, що український повстанський рух був вагомим цілісним явищем, який охоплював практично всі території, населені українцями, еволюціонував, відповідно, до зміни історичних обставин, мав свої локальні специфічні особливості, залежно від багатьох факторів – характеру окупаційної влади, соціальної складової його учасників, особливостей найбільш ефективних форм боротьби в конкретних умовах, ідеологічного обґрунтування і т. д.

Хронологія масового збройного повстанського руху охоплює період з 1918 р. до середини 1950-х рр., його географія – у певні періоди, практично всі українські етнічні землі. Змінювалися масштаби повстанського руху, особливості його тактики й організаційних форм, але залишалося незмінним єдине – українці на своїх рідних землях завжди знаходили в собі сили для організації опору чужоземній владі, якою б сильною та жорстокою вона не була.

У цьому контексті особливе зацікавлення викликають перші масові повстання українців проти більшовицької влади, які розгорнулися в 1918 р. і мали вагомий вплив на подальшу еволюцію українського повстанського руху. На жаль, маловідомим в українській історіографії залишається антибільшовицьке повстання українців – козаків Таманського відділу Кубанської області в 1918 р., яке стало першим масовим повстанням проти радянської влади на території колишньої Російської імперії, привело повстанців до перемоги та докорінним чином вплинуло на подальшу боротьбу з більшовицьким режимом. Звернення до історії цього повстання допоможе нам розкрити ще одну сторінку історії українського повстанського руху.